

Sessions 250è Aniversari de la de la inauguració de l'edifici de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, antic Col·legi de Cirurgia de Barcelona

ALGUNS ASPECTES SOCIALS I DOCENTS DEL REIAL COL·LEGI DE CIRURGIA DE BARCELONA (1760-1843). QUÈ VA SIGNIFICAR: LES MILLORES DE NIVELL

Jacint CORBELLA
Acadèmic numerari

Una millora del nivell.

Aquest edifici on som ara es va construir en un any i mig i en total entre la fundació del Col·legi, el 1760, i la inauguració de l'edifici, el 1764, van passar només quatre anys. Això vol dir que fa quatre anys (molts hi érem) ja vem recordar un 250 aniversari. Moltes coses per tant ja es van dir, alguna en més d'un lloc, es van escriure i publicar. Hi ha doncs un risc de repetició forçosa. Potser alguns no hi eren, altres no ho recordin, però alguna cosa es repetirà. En tot cas intentaré fer un enfocament diferent, remarcant més alguns aspectes socials i de les professions. I també algun comentari sobre l'organització de la docència. En conjunt va ser una forma d'impuls cap enlaire, d'ascensor pels cirurgians en l'aspecte social; de llançadora des del punt de vista de la capacitat assistencial i curativa en el nostre medi. En resum doncs dos conceptes: ascensor social i llançadora assistencial i, de manera ben clara, una millora de nivell.

Alguns aspectes previs.

Metges i cirurgians eren coses diferents. No eren el mateix "ofici", ni tenien la mateixa valoració social. Sovint, a més, hi havia discussions i algunes baralles. En el segle XVIII aquestes diferències eren molt marcades i estaven molt establertes a la nostra societat. A tot Europa el metge tenia un cert prestigi, feia molts segles que estudiava en universitats, que li donaven un títol. Sabia llatí i estava connectat sovint amb les persones que regien la societat, en els pobles el batlle i el capellà; més enllà amb els caps eclesiàstics i de govern.

Els cirurgians estaven en un altre nivell. No tenien ensenyament universitari, es formaven com aprenents de l'ofici, junt a un altre cirurgià. Solien fer al mateix

temps l'activitat de barber, amb botiga oberta. Arribaven a més estrats de la societat, però amb menys capacitat i poder, perquè hi havia molts llocs que només disposaven de cirurgià.

Amb una visió esquemàtica, en temps anteriors al XVIII, i més clarament cap el final de l'Edat Mitjana, el metge era una persona una mica més distant, que "visitava" el malalt i feia el diagnòstic, sovint genèric, el pronòstic, que era molt important, i manava el tractament. Aquest tenia dos vessants. D'una banda si calia donar medecines, el més sovint d'origen vegetal, i se'n cuidava el qui amb el temps va rebre diversos noms: herbolari o herborista, especier, apotecari. És el precursor del que després seria farmacèutic. La independència en les funcions va venir bastant aviat.

Si el tractament requeria una activitat manual directa sobre el malalt, per exemple fer una sagnia, o posar algun clisteri (enema), ho solia fer el cirurgià. Aquest és el que feia de barber. Molt sovint la "botiga", passava de pares a fills i hi havia nissagues de barbers i cirurgians, famílies en les que en algunes generacions es veia el canvi amb que es troben esmentats en els llibres parroquials (que són una de les millors fonts d'informació): barber, barber-cirurgià, cirurgià-barber, cirurgià.

Què va significar el Col·legi de Cirurgia?

Al final una millora important del nivell. En un parell de generacions la capacitat assistencial dels cirurgians, el seu nivell tècnic, va fer un salt endavant molt important. Van assolir el nivell dels metges, quan no els superaven. Ja no tenia sentit mantenir-los només com a auxiliars, com encarregats de les "feines menors".

L'exigència: disciplina i exàmens. I ja des del començament del Col·legi hi ha un altre fet important. Quan hi ha el Col·legi de Cirurgia l'ensenyament canvia. El qui vol ser cirurgià ha d'anar-hi, no n'hi ha prou en treballar a la botiga del pare o un familiar. Reben formació teòrica, han d'anar a classe, i examinar-se. O sigui, per dir-ho en termes d'ara, els seus coneixements són avaluats. També han de rebre formació pràctica, que si que es pot fer en establiments de cirurgians que poden ser familiarment afins. No es trenca tot, però hi ha un canvi notable. Abans, si no en venien de família, s'anaven a formar amb un cirurgià. Aquest va ser el cas de Pere Virgili. El seu pare, pagès ric de Vilallonga del Camp, va fer tractes amb un cirurgià de Tarragona, Gabriel Riera, perquè li ensenyés al fill. A més hi ha un altre punt que no es pot oblidar: la disciplina. El Col·legi es va fundar en teoria per a formar cirurgians per l'exèrcit; el de Cadis per a la marina. I si en sobraven, o ho deixaven al cap d'un temps podien treballar per a la població general. Però en situacions conflictives aquesta situació militar reapareixia. Aquesta disciplina era clara en la valoració de l'assistència a les activitats del Col·legis, principalment les classes.

Evitar la frustració professional. En el nou sistema dels Col·legis, no hi havia un sol mestre que garantia la formació, sinó que eren un conjunt de professors, i el nivell d'exigència era més alt. Però hi hagué un fet important, l'aprofitament del qui no tenia prou èxit en l'estudi. Els qui no seguien no quedaven fora directament, sinó que podien obtenir una qualificació intermèdia, que tenia una sortida professional, els permetia exercir la cirurgia, en un nivell diferent. La diferència estava en el nombre d'exàmens que havien aprovat. Així hi hagué cirurgians d'un examen (que eren els que podien fer sagnies), i de dos, cinc i nou exàmens, que podien exercir en pobles segons el nombre d'habitants. A les ciutats grans de Catalunya hi anaven els de nou exàmens. També se'ls deia cirurgians romancistes o llatins segons el nombre d'exàmens superats. Però en tot cas no eren metges, i per tant no podien fer la feina d'aquests. Aquesta sortida, en forma de titulació d'un altre nivell, però permeten algun tipus d'exercici, va quedar fora de l'organització universitària. O s'acabava la carrera o no s'era res.

Cal dir però que alguna vegada s'ha tingut en compte en un ambient diferent, i precisament en aquesta acadèmia. Un candidat tenia una carrera (veterinària) i a més fa constar en els seus mèrits que li falten només

dues assignatures per acabar medicina i una sola per acabar filosofia i lletres. El segon candidat tenia també el títol de veterinari i a més el de metge. La plaça era per a la secció de veterinària, creada recentment. La comissió que va avaluar els candidats va proposar en primer lloc el que tenia, a més a més, les dues carreres inacabades, sobre el que tenia dues titulacions. I així fou elegit l'any 1894. El nou acadèmic era Ramon Turró i Dardé.

La situació universitària peculiar de Catalunya va tenir un efecte important des del punt de vista professional. S'havien suprimit les universitats i només quedava la de Cervera. Hi havia facultat de medicina, l'única del país, però amb un nivell molt baix. Els professors solien ser metges sortits dels pobles dels voltants; i de malalts gairebé no n'hi havia. Poc podien aprendre. Al cap dels anys es veié que algunes matèries, com l'anatomia, amb un mínim ensenyament pràctic només es podien fer a Barcelona, i Cervera va començar a perdre la poca força que tenia.

L'ascensor social. Tots metges.

Per altra banda els mateixos estudiants de cirurgia volien ser també metges, perquè ja n'aprenien coneixements, i es va aconseguir que es dotessin càtedres de Clínica a Barcelona. No es van posar en el Col·legi sinó que es va encarregar l'ensenyament a l'Acadèmia de Medicina, de la que alguns membres eren metges de la santa Creu. Els dos primers professors varen ser Francesc Salvà i Campillo i Vicenç Mitjavila i Fisonell. Després seguiren Carles Noguer i Francesc Piguillem. Així va resultar que els estudiants de Barcelona podien fer-se cirurgians i a més metges. Però els estudiants de Cervera només eren metges i no cirurgians.

En molts llocs, però a Barcelona també, es van adoptar posicions que, vist el final, no calien, perquè estaven contra el corrent del temps i del que va passar. En refereixo a l'expressió d'una visceralitat "gremialista". En una inauguració de curs del Col·legi de Cirurgia, Domènec Vidal, que era professor, va fer un atac directe i violent contra els metges. Per altra banda Francesc Salvà i Campillo, el metge de més prestigi a Catalunya en el seu temps, i savi de bon nivell en altres camps, tenia una "mania", que ara es veu que era excessiva contra els cirurgians. Això són anècdotes, però el discurs de Domènec Vidal va ser pronunciat fa uns dos-cents vint anys, en aquesta mateixa aula on som ara.

També cal dir, i ben bé de passada, que si bé al cap d'alguns anys el títol que es donava als estudiants va ser el de "llicenciat en medicina i cirurgia", i això ha estat vigent fins fa no massa, en plans més recent, que afecten als més joves, i després d'haver acabar els estudis la majoria dels metges que estem aquí, s'ha passat a un títol de "llicenciat en medicina", només en medicina. La cirurgia és el nom genèric d'algunes de les especialitats. I més variació encara ha estat l'adaptació a la terminologia europea, amb el que és conegut com a pla Bolonya, en que es parla de "grau". Però això és desviar-se massa del tema pel que estem convocats avui.

L'ascensor assistencial i científic.

Una conseqüència directa de la creació dels Col·legis de Cirurgia, començant pel de Cadis el 1748, és la influència que va tenir en la millora del nivell científic de la medicina, de la sanitat a Catalunya, i del paper dels cirurgians catalans a la resta de l'estat o del regne. El de Cadis fou fundat i dirigit per un català, Pere Virgili, home d'una visió excepcional, i que li va sortir bé. Es va voltar de persones de la seva confiança personal, però també de vàlua, si més no a nivell de l'època. Algun era familiar, i la majoria catalans. Quan el 1760

va passar al Col·legi de Barcelona, es repeteix el mateix programa. I es porta gent de Cadis a Barcelona, entre ells Gimbernat.

Quan més tard, mort ja Virgili, es crea el Col·legi de Madrid, passa altra vegada el mateix. Antoni Gimbernat i Marià Rives són encarregats del projecte i el transvasament de cirurgians catalans a Madrid va repetir el que havia passat amb el de Cadis a Barcelona un quart de segle abans. Hi hagué un moment en que els cirurgians catalans dominaven pràcticament els llocs importants de la cirurgia a tot el regne. En el cas dels metges no fou tan clar, tot i la importància de Masdevall en l'últim temps de Carles III i el regnat de Carles IV, o d'Antoni Cibat en el del rei Josep. També hi hagué professors catalans, més aviat pocs, en els Col·legis de Cirurgia de Pamplona (Salvà Munar, Faura), de Burgos, estudiats per López Gómez, o de Santiago (Francesc Vendrell de Pedralbes).

Bé gràcies per la seva atenció. He intentat no dir el mateix i poder publicar-ho sense fer un refregit. I permetin-me que acabi de la mateixa manera que va acabar, potser una mica amb sorpresa, una lectura de la memòria inaugural de curs en temps de la República, feta pel secretari, aleshores perpetu però que va dimitir aviat, el doctor Wifred Coroleu. Va dir "I prou".